

НЯКОИ ПРАВОПИСНИ ГРЕШКИ, ДОПУСКАНИ ОТ БЪЛГАРСКИ СТУДЕНТИ, ИЗУЧАВАЩИ СРЪБСКИ ЕЗИК

Дарка Хербез
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
Университетът в Баня Лука

Дарка Хербез. Некоторые орфографические ошибки болгарских студентов при изучении сербского языка

В этой статье обсуждается преподавание сербского языка как иностранного, а также наиболее частые орфографические ошибки болгарских студентов при изучении сербского языка. Наше внимание в основном было сосредоточено на ошибках в области орфографии. В статье представлен обзор наиболее распространенных ошибок в письменной работе иностранных студентов, изучающих сербский язык, с одной стороны, а с другой – представлен анализ и интерпретация результатов, полученных в результате исследования.

Ключевые слова: орфография, преподавание сербского языка как иностранного, языковые ошибки, анализ ошибок

Darka Herbez. Some Orthographic Mistakes of Bulgarian Students Learning Serbian

The present paper discusses the process of teaching Serbian and some of the orthographic mistakes most frequently made by Bulgarian students. Our attention focuses mainly on errors in the field of orthography. The paper contains an overview of the most common mistakes in the written work of foreign students who study Serbian. It also presents an analysis and interpretation of the results obtained from the research.

Keywords: orthography, teaching Serbian as a foreign language, linguistic mistakes, error analysis

1. Увод

В рамките на тази работа са разгледани най-честите правописни грешки, допускани от студенти, изучаващи сръбски като първи или втори чужд език в някои специалности на Филологическия факултет в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Анализът е направен с ползване на корпуса, формиран от писмени работи на студенти от различни курсове, както и на давани тестове по правопис. В една своя по-ранна разработка накратко разгледахме най-честите езикови грешки на българските студенти, но вниманието, отделено на тези от правописно естество, беше недостатъчно, затова им посвещаваме специално проучване. Езиковите грешки в тяхната съвкупност са благодатна тема за по-пространно изследване, а като основни цели на тази статия формулираме следните:

– Да се установят най-честите правописни грешки, допускани от българските студенти в хода на усвояването на сръбския език;

– Същите да се систематизират в зависимост от нивото на студентите, които ги допускат;

– Да се изяснят причините за грешките, доколкото това е възможно.

Научната цел може да се дефинира като проследяване на причините, водещи до грешки, допускани от студентите, изучаващи сръбски като чужд език, както и възможността за предвиждане на тези грешки.

Практическа цел може да бъде избягването на чести грешки и повишаването на качеството на учебния процес в контекста на преподаването на сръбски като немайчин език.

Пристъпвайки към темата на тази разработка, смятаме за необходимо да направим няколко предварителни уговорки. Да припомним, че научните подходи, чрез които се откриват сходства и разлики между езиците, са методите на контрастивната лингвистика в следните области: контрастивен анализ, теория на превода и анализ на грешките. Водещ принцип на контрастивния анализ е съпоставимостта или сравнимостта.

Проблемът за съпоставимостта се решава по три начина:

1. Според един от подходите съпоставимостта се базира основно на семантични критерии. С една дума – съпоставими явления в два езика са тези, които са еквивалентни, респ. приблизително еднакви в семантичен план.

2. Според второ становище за съпоставими явления се смятат кореспондиращите си, респ. онези категории в два или повече езици, които си съответстват и във формално (а и в семантично) отношение, което означава, че заедно със семантичните се вземат предвид и формалните, граматичните критерии.

3. Според третата гледна точка да се констатира съпоставимост, означава да се установи какво в два езика се приема за еквивалентно, идентично, подобно, противоположно и различно.

(Джорджевич 2000: 53)

При анализа на грешките ги делим на интерезикови, интраезикови и екстраезикови. Интерезикови се наричат тези грешки, които възникват под влияние на познаването на един език в хода на усвояването на друг – независимо дали става дума за влияние от страна на майчиния, или на някакъв друг език. Интраезиковите грешки се появяват като резултат от въздействието на дадени елементи от един език върху изучаването на други елементи от същия език. Екстраезикови са грешките, които не произтичат от езика, защото техен източник са някакви извънезикови

обстоятелства. Нашият опит ни навежда на заключението, че най-честа причина за появата на грешки е влиянието на майчиния език при усвояването на чужд, т.е. най-чести са интерезиковите грешки. Независимо от това при изследването на корпуса попаднахме и на друг тип грешки, което ще илюстрираме с примери по-нататък в работата си.

Радмила Джорджевич подчертава, че „в хода на усвояването на чужд език изучаващият го си създава АПРОКСИМАТИВНИ СИСТЕМИ или МЕЖДУЕЗИК (главните букви са на авторката Р. Дж.), в които се появяват грешките“ (Джорджевич 2000: 47). Ясно е, че междуезикът се създава вследствие на влиянието на майчиния език, на който обучаващият се се опира при изучаването на чуждия език. Студентите си измислят собствена граматика, което в часовете по сръбски като чужд език при всички случаи трябва да бъде избягвано. Наум Димитриевич предупреждава, че вниманието често се насочва към различията между два езика, като не се отчита дистинкцията между различие и контраст. Той изтъква, че под различия се подразбират елементите, които съдържа само единият език, докато контрастите предполагат онези елементи, които са присъщи и на двата езика, но между тях съществува разлика (Димитриевич 1984: 31). Димитриевич набляга на това, че е важно учещите се да овладяват граматичните правила.

На ученика би трябвало да са ясни дадени правила за образуването и употребата; той трябва да ги овладее в колкото се може по-висока степен, а това е възможно да се постигне чрез системно преподаване на граматика.

(Димитриевич 1984: 60)

Иначе казано, при преподаването на сръбски като чужд език не би следвало обучението по граматика и коригирането на граматичните грешки да отива на заден план, което някои езикови теоретици предлагат и смятат за работещо. Димитриевич подчертава водещата роля на системното изучаване на граматиката и вредата, причинявана от заблудата, че език може да се учи без граматика (пак там).

В проучването си като работни инструменти сме ползвали есета, диктовки и различни упражнения с правописна насоченост. В хода на анализа сме се спрели на грешки при слятото и разделното писане на думите; такива, резултат от звукови закони и звукови промени; грешки при писането на езикови съкращения, на главна буква, както и тези с пунктуационен характер.

2. Правописни грешки, допускани от български студенти, изучаващи сръбски език

2.1. Слято и разделно писане на думите

Когато става дума за слятото и разделното писане на думите, най-чести са грешките при писане на формите за сегашно и за бъдеще време, при съчетания с предлози и при частиците.

2.1.1. Слято и разделно писане на съчетания, съдържащи предлози

В хода на анализа забелязахме следните грешки при слятото и разделното писане на съчетания с предлози. Изброените по-долу примери ясно показват, че този тип грешки произтичат от влиянието на майчиния език на студентите. Такива са примерите с **напримјер** вместо **на примјер**, а също и при писането **уствари** вм. **у ствари**. Като се има предвид, че на български тези думи се пишат слято (*например, всъщност*), смятаме, че до грешките се стига под въздействието на родния език.

Такви су многи градови, **напримјер** Бања Лука. (Такива са много градове, **наприклад** Бања Лука.)

Правилна конструкция: Такви су многи градови, **на примјер** Бања Лука.

Уствари, нисам сигурна да ли ћу доћи. (**Всъщност** не съм сигурна дали ще дойда.)

Правилна конструкция: **У ствари**, нисам сигурна да ли ћу доћи.

2.1.2. Писане на глаголи

При глаголите попаднахме на грешки при писането на форми на бъдеще време, на сегашно време и на отрицателната частица *не*. Такива грешки илюстрират следващите примери:

Доћи ће мо сутра код тебе. (Утре ще дойдем при теб.)

Правилна конструкция: **Доћи ћемо** сутра код тебе.

Ја **ни сам** странац. (Аз не съм чужденец.)

Правилна конструкция: Ја **нисам** странац.

В тези случаи имаме примери за различен тип грешки. Тоест при грешките в образуването на формите за бъдеще време не може да се каже, че причината е в родния език на студентите, но в примерите с отрицателната частица *не* може да се каже, че са резултат от влиянието на българския език. При писането на спомагателните глаголи голяма част от студентите пише разделно *ће мо*, което е недопустимо, като студентите бъркат и при писането на отрицателната частица *не*.

2.1.3. Слято и разделно писане на съюзи и на частицата ли

Такива грешки забелязахме в следните примери:

Дали ће доћи? (Дали ще дойде?)

Правилна конструкция: **Да ли** ће доћи?

Стигаме до заключението, че това се дължи на влиянието на родния език.

Грешките при слятото и разделното писане са характерни за студентите от нивото на начинаещите.

2.2. Звукови промени и съотношения между звуковете

Сръбските правописни речници включват в правописните правила и звуковите промени и съотношенията между звуковете. При анализа на такъв тип грешки забелязахме следните правописно-фонологични грешки в работите на студентите: при писането на *Ћ*, *Ђ*, *Ј* и *Х*. Смятаме, че мнозинството от тези грешки се дължи на влиянието на родния език. Тоест българските студенти, изучаващи сръбски език, често пишат *ч* вместо *ћ*, както и *џ* вместо *ђ*. Тези грешки са характерни за студентите от по-ниските нива, респ. за първокурсниците.

2.2.1. Писане на съгласните Ћ и Ч

На студентите се четат изречения, а те записват звуковете, които липсват.

Урадила сам домаћу задачу. (Направих домашната работа.)

Правилна конструкция: Урадила сам домаћу задаћу.

Като се има предвид, че на български език думата се пише именно *задача*, предполагаме, че до грешката се е стигнало под влияние на родния език.

Чевапи су били укусни. (Шишчетата бяха вкусни.)

Правилна конструкция: Ћевапи су били укусни.

Еднотипните грешки, които се регистрират сред ученици на една и съща училищна възраст, с един и същ майчин език и изучаващи един и същ чужд език, се дефинират в рамките на верботоналната теория за фонетичната корекция като система от грешки. Тоест ученици с едни и същи характеристики имат едни и същи проблеми при звуковото асимилиране, произтичащи от сблъсъка между механизмите на звуково възприемане и артикулиране, специфични за родния и за чуждия език.

(Точанац-Миливиев 1997: 32)

2.2.2. Писане на съгласните Џ и Ђ

Џон не би требало да бъде сувише тврд. (Гъонът не би трябвало да бъде твърде корав, а не какъвто е буквалният превод: Джон не би трябвало да бъде прекалено твърд.)

Правилна конструкция: Ђон не би требало да бъде сувише тврд.

Цак је кренуо у школу. (Ученикът тръгна за училище.) (Превод на написаното от студентите: „Чувалът тръгна за училище.“)

Правилна конструкция: **Бак** је кренуо у школу.

Като се има предвид, че в български съществуват само твърди Ч и ДЖ, разбираемо е потеклото на тези грешки. Неразличаването на ч и ħ и џ и ħ е заради системата на фонемите в родния език. Неправилният изговор на тези съгласни често води до изкривяване на значението. Замяната на мекия с твърдия африкат и обратно води до промяна в значението (и двусмислица или комичен ефект в първото, респ. във второто изречение), защото *ћон* значи „гъон“, а *Цон* е сръбска транскрипция на личното име Джон; *ћак* значи „ученик“, а *џак* – „чувал“.

Смятаме, че би трябвало колкото се може повече да се упражнява произнасянето на тези съгласни с помощта на фонетични задачи. Такива грешки се забелязват в групите на начинаещите студенти и смятаме, че те са резултат от влиянието на родния език.

2.2.3. Писане на съгласния звук Х

При анализа на тези грешки забелязахме грешно писане в следния пример:

Хвали мени нека даска у глави. (Нещо ми хлопа дъската. Букв.: Липсва ми някоя дъска в главата.)

Правилна конструкция: **Фали** мени нека даска у глави.

За тези грешки смятаме, че не се дължат на влиянието на родния език.

2.2.4. Писане на съгласния звук Ј

То су наши редовни **клиенти**. (Това са наши редовни клиенти.)

Правилна конструкция: То су наши редовни **клијенти**.

Би могло да се каже, че неправилното писане на такива думи е обусловено от дословния пренос на думата от родния език.

2.2.5. Асимилация на съгласните по звучност

Била сам на **сватби** код своје сестре. (Бях на сватбата на сестра ми.)

Правилна конструкция: Била сам на **свадби** код своје сестре.

Торба ми је била **тежка**. (Чантата ми беше тежка.)

Правилна конструкция: Торба ми је била **тешка**.

Кафа је била **сладка**. (Кафето беше сладко.)

Правилна конструкция: Кафа је била **слатка**.

Тези грешки се появяват под влияние на родния език. В сръбския език поради приемането на фонетичния за основен правописен принцип

при писане се отразяват всички звукови промени, в т.ч. и асимилациите по звучност, каквато илюстрират горните примери.

2.2.6. Асимилация на съгласните по място на артикулация

Много волим да једем **бонбоне**. (Много обичам да ям бонбони.)

Правилна конструкция: Много волим да једем **бомбоне**.

При асимилацията по място на учленяването сонорът *n* пред *b* се заменя от сонора *m* (бомбона). В български правописът се основава на морфологичния принцип, затова правим заключение, че тези грешки са резултат от влиянието на родния език.

2.2.7. Съотношението Л – О

Чест случай са грешките при писане на *л* и *о*. Така е в следващите примери:

Радил сам од јутра до мрака. (Работех от сутрин до мрак.)

Правилна конструкция: **Радио** сам од јутра до мрака.

Како и в предходниот пример смятаме, че појавата на тези грешки е резултат на влиянието на родниот език върху този, којто се усвојава.

2.2.8. Изпадане на съгласни

Определени грешки забележахме при писането на думи како:

Купила сам **безжични** телефон. (Купих си безжичен телефон.)

Правилна конструкция: Купила сам **бежични** телефон.

Имам **петдесет** страница за читање. (Имам да чета петдесет страници.)

Правилна конструкция: Имам **педесет** страница за читање.

Смятаме, че причина за тези грешки е родниот език на студентите и те се опираат на него при писане на србски език. Тоест в български писането не се промена независимо от това дали протича озвучавање, или не. В србски различните съгласни се уподобяват и двата звука се сливат в един.

2.3. Писане на съкращения

При българските студенти, изучаващи србски език, забележахме грешки и при писането на някои съкращения. Смятаме, че тези грешки се дължат на влиянието на българскиот език, тоест става дума за интересикови грешки. Най-често се бърка при писането на следните съкращения:

Примијетила сам да су сви велики умјетници били алкохоличари, наркомани, самоубице **и** т.д. (Забележала съм, че всички велики творци са били алкохолици, наркомани, самоубийци и т.н.)

Правилна конструкция: Примијетила сам да су сви велики умјетници били алкохоличари, наркомани, самоубице **итд.**

Аналогична грешка се забележава и при сџрашението на **такозвани**. Тоест мнозинството студенти пише **т.зв.** вместо **тзв.** В този случай това се дължи на **т. нар.** (така наречен), така че е понятно откъде произхождат тези грешки. Такива грешки се забележават при студенти от погорните курсове.

2.4. Писане на главна буква

Този тип грешки е най-чест при писането на етноними. Пак се забележава влияние на родния език, защото в този случай в български се употребява малка буква. Тези грешки са характерни за по-ниските нива.

У мојој држави живе **бугари, роми и турци.** (В моята страна живеят българи, роми и турци.)

Правилна конструкция: У мојој држави живе **Бугари, Роми и Турци.**

У Србији живе **срби,** а у Бугарској **бугари.** (В Сърбия живеят **сърби,** а в България – **българи.**)

Правилна конструкция: У Србији живе **Срби,** а у Бугарској **Бугари.**

2.5. Пунктуация

При писане на числителни редни се наблюдава пропускане на точката. Така попаднахме на примерите:

То се десило **1934** године. (Това се е случило през 1934 година.)

Правилна конструкция: То се десило **1934.** године.

Били смо на екскурзији **1998** године. (Бяхме на екскурзия през 1998 година.)

Правилна конструкция: Били смо на екскурзији **1998.** године.

Тоест студентите демонстрират слабо познавање на правилото за писане на точка след числителни редни имена. Понеже в български не се пише точка след годината, смятаме, че студентите са разчитали на трансфер от родния език. Такива грешки се забележават във всички курсове и нива.

Заклучение

Целта на това изследване беше открояването и дефинирането на езикови грешки, допускани от български студенти, изучаващи сръбски език.

Във фокуса на проучването бяха най-често допусканите правописни грешки. Нашата работа показа, че най-голям брой грешки се допуска вследствие на влиянието на родния език, т.е. налице са интерезикови

грешки. При анализа обаче бяха забелязани и други грешки. В първата част на разработката са изложени целите и методите на изследване, докато във втората част са систематизирани правописните грешки, на които попаднахме в хода на изследването. Най-голям брой грешки се наблюдава на ниските нива, докато в по-горните курсове грешките намаляват осезаемо. Забелязват се грешки при слятото и разделното писане на думите, при звуковите промени и съотношенията между звуковете, при писане на главна буква, на езикови съкращения и в пунктуацията. Начинаещите студенти най-често грешат при писане на *h* и *h̃*, при звуковите промени, при главната буква и в пунктуацията. В по-горните курсове най-голям брой грешки се забелязва при писането на съкращения и в пунктуацията. Третата част на работата съдържа заключенията, а последната част представлява библиография. С цел избягването на подобни грешки смятаме, че е необходимо правописът да се изучава като отделна дисциплина в хода на следването, а не само мимоходом и повърхностно. Преподаването на правописа би трябвало да е отделено и застъпено в много по-голяма степен. Често може да се чуе мнение, че правописните правила се усвояват лесно, но се и забравят. Необходимо е в часовете да се включат правописни упражнения с колкото се може повече примери, които да затвърдят знанията на студентите. За началното ниво са уместни диктовките и упражнения с подчертаване на правилните отговори, а в по-горните курсове могат да се ползват правописни тестове и есета. Смятаме, че тази разработка ще спомогне за усъвършенстването на преподаването на сръбски като чужд език и ще даде своя принос за постигане на по-ефективен учебен процес.

ЛИТЕРАТУРА

- Джорджевич 2000:** Ђорђевић, Р. Увод у контрастирање језика. [Ђорђевић, Р. Uvod u kontrastiranje jezika.] Београд: Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.
- Димитријевич 1984:** Димитријевић, Н. *Заблуде у настави страних језика.* [Dimitrijević, N. Zablude u nastavi stranih jezika.] Сарајево: Свјетлост, 1984.
- Точанац-Миливојев 1997:** Точанац-Миливојејев, Д. *Методe у настави и учењу страног језика.* [Тоџанас-Миливојејев, Д. *Metode u nastavi i učenju stranog jezika.*] Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1997.

Превод от сръбски: **Гергана Иванова**